

Original Article

Early Neutral Evaluation: A New and Practical Alternative Dispute Resolution

Maryam Darabpour¹, Mehrab Darabpour² , Navid Rahbar³, Mojtaba Asgharian⁴

ABSTRACT

With technological advancements and the emergence of new contracts and properties, the nature of legal disputes has evolved significantly. Traditional dispute resolution methods are often insufficient to meet contemporary demands. Parties increasingly seek solutions that are not only faster and more cost-effective but also capable of safeguarding social interests and assets. In this context, Early Neutral Evaluation (ENE) has gained prominence as an innovative and alternative means of dispute resolution. By providing an impartial and evidence-based assessment of the likely outcome, ENE assists parties in gaining a realistic understanding of their legal positions prior to engaging in judicial or arbitration proceedings. Consequently, this approach enhances the probability of reconciliation. The aim of this research is to examine the underlying philosophy, process, and functions of ENE within dispute resolution frameworks, with particular emphasis on its application in the field of intellectual property. This study adopts an analytical and descriptive approach to explore the structure and core elements of ENE. Initially, the theoretical foundations and philosophy of the method are discussed. Subsequently, using both domestic and international legal sources, the implementation process of ENE and the role of the evaluator are elucidated. In addition, through analyzing sample cases and leading countries regulations, benefits and challenges of this method compared to other ADR mechanisms are examined. The study details the characteristics required of neutral evaluators, the selection procedures, and the necessary conditions for the effective deployment of ENE. The findings reveal that ENE's high flexible nature allows it to be applicable across a broad spectrum of disputes—from simple to complex cases. The method proves particularly effective in resolving disputes related to intellectual property rights, contracts, construction, and cases demanding technical and legal expertise. Compared to traditional litigation, ENE offers a more economical and time-efficient alternative, enabling parties to make informed, rational decisions based on a clear understanding of their case's strengths and weaknesses. Participation in ENE requires mutual consent from all parties, with the selection of a competent, neutral evaluator playing a critical role in its success. Beyond legal expertise, the evaluator must possess the ability to analyze issues impartially and decisively, maintain independence, and uphold complete neutrality. One notable advantage of ENE is its capacity to reduce the volume of court and arbitration caseloads, thereby facilitating better dispute management and decreasing social and economic costs. When parties harbor false confidence in their legal position and alternative dispute

How to Cite: Darabpour, Maryam, Darabpour, Mehrab, Rahbar, Navid, Asgharian, Mojtaba, "Early Neutral Evaluation: A New and Practical Alternative Dispute Resolution", Legal Research, Vol. 28, No. 110, 2025, pp:97-116.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2022.228347.2287>

Received: 17/08/2022-Accepted: 06/12/2022

1. PhD. Faculty of Law, Islamic Azad University: North Tehran Branch, Tehran, Iran

2. Professor of Law, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Corresponding Author Email: m_darabpour@sbu.ac.ir

3. Assistant Professor, Faculty of Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

4. Assistant Professor, Faculty of Law & Political Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

resolution methods are unlikely to reach compromise, ENE offers a realistic assessment of probable outcomes, paving the way for agreement and reconciliation. Compared to mediation, ENE emphasizes legal analysis and outcome prediction rather than consensus-building. Unlike mediators, who seek mutually agreeable solutions, neutrals solely evaluate rights and obligations based on evidence, documentation, and applicable law. This approach enhances the credibility and reliability of the assessment, often serving as a solid foundation for compromise and reconciliation. Additional important finding include the role of the careful drafting of ENE agreements, clear identification of issues and transparency throughout the process, and full cooperation of the parties, including provision of relevant documents and evidence is required condition for this process success. In multi-party disputes, evaluators must consider the interests and legal rights of all participants and deliver their assessments with unwavering neutrality. Overall, ENE represents a novel and efficient dispute resolution tool, especially in the realm of intellectual property. It offers a viable alternative to traditional litigation and some conventional ADR methods by increasing procedural speed, reducing costs, and enhancing party satisfaction. Its role in managing disputes and alleviating pressure on judicial systems underscores its strategic importance. Given the growing acceptance of ENE in various legal jurisdictions, fostering its development within the Iranian legal system could significantly promote justice and boost the efficiency of dispute resolution mechanisms.

KeyWords: Early Neutral Evaluation, Alternative Dispute Resolution, Cost Benefit, Social Capital.

ارزیابی اولیه بی طرفانه ثمره دعوا: شیوه‌ای نوین و کاربردی در حل و فصل غیر قضایی اختلافات

مریم داراب پور^۱، مه‌راب داراب پور^۲، نوید رهبر^۳، مجتبی اصغریان^۴

چکیده

توسعه فناوری و ظهور مالکیت‌ها و قراردادهای جدید که پیش از این شناخته شده نبوده‌اند، نوع اختلافات حادث را نیز متفاوت کرده است. در رفع اختلافات، الزاماً روش‌های سنتی پاسخگو نیستند و حتی برخی روش‌های مرسوم جایگزین حل و فصل اختلافات نیز ممکن است طرفین را به نحو رضایت‌مندی به مقصود نرسانند. در این مرحله از بروز اختلاف، ارزیابی بی طرفانه قضایی، علمی و فنی اولیه از ثمره دعوا به عنوان شیوه‌ای جایگزین در حل و فصل اختلافات، که از این پس «ارزیابی بی طرفانه» نامگذاری می‌شود، شیوه‌ای کارآمد و گزینه‌ای مناسب و مفید محسوب می‌شود. اگر لازم باشد ترتیبی برای روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات منظور گردد، ارزیابی بی طرفانه به طور مسلم قبل از مراجعه به دادگاه یا حداقل قبل از صدور رأی آن مرجع، و به طور معمول، قبل از ورود به میانجیگری و داوری و کارشناسی است و زمانی که مطرح می‌شود، ارزیابی بی طرفانه برای حل و فصل بسیاری از اختلافات، به ویژه اختلافات مالکیت آفرینش‌های فکری گزینه مناسبی به شمار می‌آید؛ چراکه بیشتر اختلافات از تصور اشتباه طرفین نسبت به حقوق خود ایجاد می‌شود و طرفین خود را به اندازه‌ای محق می‌دانند که مذاکره و مشاوره و حتی میانجیگری راه به جایی نمی‌برد و تا طرفین وارد رسیدگی حقوقی (رسیدگی قضایی یا داوری) نشوند، تصویری واقعی از حق مداری یا بی‌حقی یکی از آنها پیدا نمی‌شود. پس لازم است که روش «ارزیابی بی طرفانه» که اطمینان و یقین و در نتیجه انعطاف بیشتری برای طرفین به وجود می‌آورد، به طور جدی مورد توجه و استفاده مفید قرار گیرد.

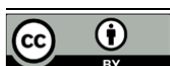
کلید واژگان: ثمره دعوا، شیوه جایگزین، هزینه منفعت، سرمایه اجتماعی.

استناد به این مقاله: داراب پور، مریم، داراب پور، مه‌راب، رهبر، نوید، اصغریان، مجتبی، «ارزیابی اولیه بی طرفانه ثمره دعوا: شیوه‌ای نوین و کاربردی در حل و فصل غیر قضایی اختلافات»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۸، شماره ۱۱۰، تیر ۱۴۰۴، صص: ۹۷-۱۱۶.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2022.228347.2287>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۶ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۵

۱. دکتری، دانشکده حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد تهران شمال، تهران، ایران
۲. استاد، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
 ایمیل نویسنده مسئول: m_darabpour@sbu.ac.ir
۳. استادیار، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
۴. استادیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

در صورت بروز ادعا، در بسیاری از موارد، اجتناب از ورود به دعوا، کسب سود بیشتر و گریز از ضررهای جانبی ضروری می‌نماید. این امر البته با رعایت اصول انسانی و توسعه جهانی صورت می‌پذیرد. برای کسب منفعت و دفع ضرر، علاوه بر روش‌های سنتی که طرد سریع آنها در برخی جوامع چندان آسان نیست، باید به شیوه‌هایی متوسل شد که زودبازده بوده و رضایت‌مندی طرفین را سریع‌تر محقق سازند و در سطح کلان نیز سرمایه‌های اجتماعی را حفظ کنند و ارتقا بخشد. در این صورت، غالباً خواهان‌ها (و گاهی مواقع شکات در پرونده‌های کیفری) به قدرت متوسل نمی‌شوند و پرونده خود را به دادگاه نمی‌کشانند؛ اگر دعوایی مطرح شد، به روش‌های غیردوستانه دست نمی‌یازند یا به قدرت دولت یا مراجع قضایی متوسل نمی‌شوند. در این راستا، آنها به جای توسل به قدرت، به تفکر و تعقل و تدبر تمسک می‌کنند. این موضوع در عمل برای تمامی پرونده‌ها صادق است.

ارزیابی بی طرفانه ثمره دعوا،^۱ که به شیوه‌ای علمی انجام می‌شود، یکی از روش‌های جایگزین حل و فصل اختلاف است.^۲ در این روش، پیش‌بینی علمی و قضایی بی طرفانه از ثمره دعوا توسط ارزیاب بی طرف حقوقی انجام می‌شود؛ به نحوی که اگر در آینده پرونده به داوری یا دادگاه ارجاع شود، به احتمال بسیار زیاد همین پیش‌بینی، که اکنون توسط ارزیاب حقوقی بی طرف صورت می‌گیرد، به صورت رأی داوری یا حکم دادگاه ظهور پیدا می‌کند. هنگامی که طرفین بدانند نتیجه مراجعه به داوری یا دادگاه (ثمره دعوا) چه خواهد بود، بهتر به صلح و سازش می‌رسند. این روش گریز از مراجع قضایی مفیدتر و مطلوب‌تر است. هرچند ارزیابی بی طرفانه روشی بسیار نوین و کمتر شناخته شده است، با توجه به قوانینی که اخیراً در نظام‌های مختلف حقوقی وضع شده‌اند (برای نمونه قواعد سنگاپور^۳ و قواعد دادگاه‌های بخش ایالت کالیفرنیا^۴ آمریکا در روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات)^۵ و برخی راهنماهایی که مراکز داوری و میانجیگری تنظیم کرده‌اند،^۶ به نظر می‌رسد که به‌علت فایده عملی آن، ارزیابی بی طرفانه به سرعت در حال رشد است. مدافعه در تحقیقات و نمونه پرونده‌هایی که با استفاده از روش ارزیابی بی طرفانه، حل و فصل شده‌اند، نیز تأییدی بر این مدعاست.^۶

منافع حاصله از ارزیابی بی طرفانه ثمره دعوا بسیار است. از جمله اینکه این روش با الف) هزینه کمتر، ب) صرفه‌جویی در هزینه‌های دادرسی، پ) امکان طرح دعوا نزد متخصص بی طرف، ت) تحصیل نتیجه بسیار محتمل (که تقریباً به‌طور قطع از طرح دعوا در مراجع قضایی یا دیوان داوری به دست می‌آید)، و همچنین با ث) امکان بررسی نکات کلیدی و ارزیابی ثمره دعوا برای طرفین، شانس بیشتری برای حل و فصل دعاوی را به همراه خواهد داشت.

^۱ NE: Neutral Evaluation / ENE: Early Neutral Evaluation

^۲ ماده ۱۰۱ قواعد ارزیابی بی طرفانه سنگاپور: ارزیابی بی طرفانه فرایندی است که از طریق آن طرفین اختلاف می‌توانند نظری واقعی در مورد ثمره پرونده خود را از یک شخص ثالث مستقل (بی طرف) دریافت کنند تا به آنها در حل و فصل دوستانه اختلافاتشان کمک کند.

^۳ The Singapore Mediation Centre, Neutral Evaluation Rules, Version 2 (01.2015).

^۴ United States District Court (USDC) Northern California ADR Local Rules (session 5), Effective May 1, 2018.

^۵ See for example:

- London Maritime Arbitration Association Early Neutral Evaluation – Guidance Note;
- United States district court western district of Michigan early neutral evaluation program description;
- Administrative Appeal Tribunal, Australia: Neutral Evaluation Process Model;
- New Vienna Mediation Rules, 2016 ('Draft NE Guidelines').

^۶ Levine, David I. "Early Neutral Evaluation: A Follow-Up Report", 70 Judicature 236, 1987, P 236.

- Levine, David I. "Early Neutral Evaluation: The Second Phase", Journal of Dispute Resolution, Issue 4, 1989.

۱. فلسفه ارزیابی بی طرفانه ثمره دعوا و علل انتخاب آن

درواقع ارزیابی بی طرفانه یک نوع پیش‌بینی قضایی، علمی و فنی بی طرفانه است که پاسخ صحیح و مقرون به صرفه را با سرعتی بیشتر و در زمانی کمتر به طرفین ارائه می‌کند.^۱ با توجه به ویژگی‌های قاضی و داور و ماهیت ارزیابی بی طرفانه می‌توان گفت تحصیل موفقیت منوط به این است که ارزیاب بی طرف به اندازه کافی باتدبیر و توانا باشد و فرصت کافی برای تشکیل سریع جلسه مقدماتی و استماع ادعاها و دفاع و پاسخگویی را داشته باشد تا با توجه به بررسی حقایق پرونده و قوانین حاکم بر آن به صورت بی طرفانه و واضح و قانع کننده‌ای نظر خود را ارائه کند؛ در این صورت احتمال بیشتری وجود دارد که هر دو طرف ارزیابی انجام شده را بپذیرند و نسبت به آن تمکین کنند.

این ارزیابی بی طرفانه از ثمره دعوا به طرفین دید بهتر و نگاه جامع‌تری نسبت به دعوی مورد نظر اعطا می‌کند. زمانی که طرفین اختلاف نسبت به حق و تکلیف خود آگاه باشند، به طور متعارف از مراجعه به مراجع قضایی اجتناب می‌کنند یا با رغبت بیشتری به سمت صلح و سازش گام برمی‌دارند.^۲

۱.۱. علل روی آوری به ارزیابی بی طرفانه ثمره دعوا

ویژگی بارز ارزیابی بی طرفانه انعطاف‌پذیری تقریباً نامحدود آن است. این روش می‌تواند برای طیف گسترده‌ای از اختلافات ساده یا پیچیده و نسبت به ادعاهای زیاد یا کم مورد استفاده قرار گیرد.^۳ محافظه‌کاری و حفظ سنت‌های قدیمی (هرچند پوشیده و ناکارآمد) با مقاومت همیشگی همراه بوده^۴ و خواهد بود. درمورد مسائل مرتبط با شیوه‌های جایگزین حل اختلاف، به ویژه داوری، نیز همین روند ملموس بوده است.

ظهور تکنولوژی و اهمیت زمان در حل و فصل دعاوی، به ویژه دعاوی مالکیت آفرینش‌های فکری، صاحبان اموال فکری را بر آن داشته است که در زمان بروز اختلاف به روش‌هایی متوسل شوند که خواسته آنان را با دقت و سرعت بیشتری تأمین کند. این هدف از طریق ارزیابی بی طرفانه قابل تحصیل تر است. دعاوی مربوط به اموال فکری تنها موضوعاتی‌اند که در قوانین ارزیابی بی طرفانه، مقررات خاص خود را دارند.^۵

۱.۲. عدم توفیق در تحصیل توافق در سایر روش‌های جایگزین

روش‌های قضایی و شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلافات در راستای حل و فصل اختلاف گام برمی‌دارند؛ اما ارزیابی بی طرفانه اهداف متعددی را دنبال می‌کند و حل و فصل اختلاف صرفاً یکی از این اهداف است. در حقیقت ارزیابی بی طرفانه

^۱ Brazil, Wayne D. *Early Neutral Evaluation*, USA: American Bar Association, 2012, P 10.

• Kumar, Mehak and Abhinav Gupta. "Early Neutral Evaluation: A Case for Incorporation as an Alternative Dispute Resolution Mechanism in India", *NUJS Journal on Dispute Resolution*, 2021, P 56.

^۲ United States district court northern district of California May 2018 edition alternative dispute resolution procedures handbook, page 2 See also:

• Anderson, Dorcas Q. "What Conciliation can Learn from Early Neutral Evaluation", Singapore Management University, 2017.

^۳ Ness, Andrew D. "Neutral Evaluation: Another Tool in the ADR Toolbox", *The Construction Lawyer*, Volume 40, Issue 4, 2020, P 7.

^۴ Brazil, Op. Cit., P 24.

^۵ United States District Court (USDC) Northern California ADR Local Rules (session 5), Effective May 1, 2018.

ابزار مدیریت پرونده نیز محسوب می‌شود.^۱ هرچند فرایند ارزیابی بی طرفانه حقوقی و قانونی است، هدف از ارزیابی بی طرفانه صرفاً به اعمال قانون حاکم محدود نمی‌شود. با ارجاع پرونده به ارزیابی بی طرفانه حجم پرونده‌های مطروحه در دادگاه‌ها و دیوان‌های دآوری کاهش می‌یابد (مدیریت خارجی پرونده‌ها). علاوه بر این، طرفین اختلاف به روش و به صلاح دید خود اختلاف حادث را رفع کنند (مدیریت داخلی پرونده).^۲ این نوعی برون سپاری و درون سپاری است.

تجربه ثابت کرده است که حتی برخی شیوه‌های جایگزین حل اختلافات به نتیجه مطلوب طرفین نمی‌رسد. برای مثال، میانجیگری به دلایل مختلف با شکست مواجه می‌شود. هرگاه دو طرف از موضع حقوقی خود چندان مطمئن‌اند که هیچ تردیدی در موفقیت خود در دادگاه‌ها یا دآوری ندارند، تن به مصالحه و سازش نمی‌دهند. به این حالت، اطمینان کاذب می‌گویند که یکی از تله‌های ناشی از موفقیت‌های متوالی سابق است. خواهان یا خوانده هر کدام در ذهن خود از چندان اطمینانی برخوردارند که تصور می‌کنند اگر به دادگاه یا دآوری مراجعه کنند، مبالغ کلان و گزافی را می‌توانند تحصیل یا منتفی کنند. همین امر آنها را از توافق در مورد ارقام و مقدار وجه‌المصالحه باز می‌دارد. طبیعی است که هر دو طرف یا همه ادعاهای آنان نمی‌توانند به حق باشند. یک طرف و غالباً هر دو طرف قدرت واقعی خود در پرونده را اشتباه و در برخی مواقع به صورت اغراق‌آمیز ارزیابی می‌کنند.^۳ هرگاه پرونده در دادگاه یا دآوری مطرح شود، یک طرف دعوا از نتیجه حاصله (رأی دآوری یا حکم دادگاه) بسیار ناامید و معلوم می‌شود که طرف دیگر در ارزیابی پرونده خود به صواب نزدیک‌تر بوده است. طبیعتاً این امر به معنای دور بودن طرف دیگر از هدف مورد نظر خواهد بود.

در پرونده‌های چندجانبه هم همین مشکل وجود دارد. طرف‌های دعوا ممکن است در مورد ارزیابی دعوی خود و مقدار خسارت قابل مطالبه و موانع قضایی و رویه‌های پرداخت بیگانه باشند؛ یعنی اطلاع دقیقی از مواضع حقوقی فعلی جامعه نداشته باشند.

در «ارزیابی بی طرفانه» و تفاوت آن با «میانجیگری» باید گفت: میانجی با پادرمیانی و مذاکره، برای حصول راه حل مورد توافق کمک و مساعدت می‌کند. ایشان صرف نظر از قانون و مقرراتی که حاکم است، در صدد پیدا کردن راه حلی است که مقبول طبع طرفین باشد. در حالی که تمرکز ارزیاب بی طرف در پیش‌بینی خود به ارزیابی حقوق و تکالیف طرفین در ماهیت پرونده است. میانجی ممکن است جلسات خصوصی با اصحاب دعوا داشته باشد، در حالی که ارزیاب بی طرف معمولاً چنین اقدامی را انجام نمی‌دهد. بنابراین، یک طرف دعوا تأثیرگذار نیست، چون در یک دوره هم‌زمان نظرات طرفین ملاحظه می‌شود و ارزیاب بی طرف اسناد و مدارک و منضمات و مستندات و پیوست‌های آن را ملاحظه می‌کند.^۴

توسل به این مسیر حل و فصل اختلاف یعنی «ارزیابی بی طرفانه» بسیار آسان‌تر است. گاهی نتیجه حاصله از ارزیابی بی طرفانه ایجاب می‌کند که میانجیگری از سر گرفته شود و از آن طریق سریع‌تر بین طرفین صلح و سازش برقرار گردد.

^۱ 19. Thompson, Roderick and Michael Sacksteder. "Judicial Strategies to resolving Intellectual Property Cases without Trial: Early Neutral Evaluation", The Journal of World Intellectual Property, Volume 1, Issue 4, 1998, Available at: <https://corporate.findlaw.com/intellectual-property/judician-strategies-for-resolving-ip-cases-without-trial-early.html>. Last visited June 2022.

^۲ بند ۱ ماده ۳ قانون CPR (Civil Procedure Rules) انگلستان مربوط به اختیار دادگاه در مدیریت پرونده است. طبق این قانون دادگاه می‌تواند هر اقدام یا دستور به منظور مدیریت پرونده اتخاذ کند... از جمله ارزیابی بی طرفانه اولیه. پرونده لومکس علیه لومکس با استناد به همین ماده اولین پرونده‌ای است که توسط دادگاه طرفین به صورت اجباری به ارزیابی بی طرفانه ارجاع شده‌اند.

^۳ Peckham, Robert F. et al. ADR and the Courts: A Manual for Judges and Lawyers, Butterworth-Heinemann, 1987, P 166.

^۴ Brazil, Op. Cit., P 12.

در غالب موارد همان پیش‌بینی علمی بی‌طرفانه ثمره دعوا برای حل و فصل اختلاف بین طرفین کافی خواهد بود.^۱

۱.۳. جایگاه اعمال ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا

بعد از اینکه طرفین یا اطراف دعوا به ارزیابی بی‌طرفانه متوسل شدند، یا دادگاه یا مراجع قانونی و سازمانی دیگر امری را برای رسیدگی به ارزیابی بی‌طرفانه ارجاع دادند، ارزیاب بی‌طرف مبادرت به رسیدگی می‌کند. ارزیاب‌های بی‌طرف نیز مانند دادرسان در مراجع قضایی و داوران در دیوان‌های داوری خود به ارزیابی قضایی پرونده می‌پردازند و با توجه به یافته‌های خود، حول نظریه‌ای که پیدا کرده‌اند، استدلال حقوقی و قانونی می‌کنند. این فرایند می‌تواند برای پاسخگویی به نیازهای طیف گسترده‌ای از اختلافات، از اختلاف ساده و پیش‌پاافتاده تا اختلاف در دعاوی وکالتی صنعتی و نفتی تجاری‌های کلان، کاربرد داشته باشد. بیشتر روش‌های حل و فصل اختلاف بدو در پرونده‌های ساخت‌وساز استعمال شده و روش ارزیابی بی‌طرفانه دعوا هم ابتدا در این صنعت به کار رفته است. البته هدف و تمرکز اصلی فرایند ارزیابی بی‌طرفانه تسریع روند حل اختلاف است نه تسهیل حل و فصل اختلافات؛ هرچند ارزیابی بی‌طرفانه ممکن است منجر به سهولت در حل و فصل اختلافات نیز بشود.^۲

۱.۴. پرونده‌های مناسب برای ارجاع به ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا

چنان‌که بیان شد، روش ارزیابی بی‌طرفانه در انواع پرونده‌ها قابل اعمال است؛ اما در پرونده‌های ذیل هم ممکن است نمود و نتیجه خوبی داشته باشند:

- پرونده‌هایی که مستند به اسناد فراوان است، مثل امور قراردادی و ساخت‌وساز؛
- پرونده‌هایی که کاربری زیادی برای استماع شهادت شهود یا متخصصین لازم دارد، مثل پرونده‌های مسئولیت‌های تخصصی و فنی پزشکان؛
- پرونده‌هایی که طرفین نیاز به فرد متخصص بسیار مطلع از موضوع اختلاف دارند، مثل مالکیت آفرینش‌های فکری؛
- پرونده‌هایی که هر طرف تصور می‌کنند مواضع حقوقی بسیار قوی دارد و بی‌خبر در تله موفقیت‌های قبلی افتاده و اعتماد بسیار زیادی به حقوق خود دارند که ارزیاب بی‌طرف با ارائه نظر خود این توهم را از سر آنها دور می‌کند.^۳

۲. عناصر تشکیل‌دهنده ارزیابی بی‌طرفانه

رضایت طرفین برای ورود به فرایند ارزیابی بی‌طرفانه ضروری است،^۴ مگر اینکه ارزیابی بی‌طرفانه بخشی از فرایند رسیدگی دادگاه‌ها در نظر گرفته شود.^۵ رضایت اساساً برای روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات عنصری ضروری است و نبود

^۱ Levine, "Early Neutral Evaluation: A Follow-Up Report", Op. Cit., P 237.

^۲ Peckham et al. "Early Neutral Evaluation: An Experiment to Expedite Dispute Resolution", In: ADR and the Courts, Butterworth-Heinemann. Volume 69, Issue 5, 1987, P 177.

^۳ States court center for dispute resolution of Singapore: <http://www.statecourts.gov.sg>

^۴ Kumar and Abhinav, Op. Cit., P 58.

^۵ For further studies see:

• Ibid, PP 59-61.

• Lucy V. Katz. "Compulsory Alternative Dispute Resolution and Voluntarism: Two-Headed Monster or Two Heads of the Same Coin?", Journal of Dispute Resolution, Issue 1, 1993.

آن هدفی را که در پسِ مکانیسم‌های حل‌وفصل اختلافات وجود دارد، نادیده می‌گیرد و حق آنها برای دسترسی به دادگاه را محدود می‌کند. همچنین اجبار به ارزیابی بی‌طرفانه هزینه‌های مضاعفی را به طرفین تحمیل می‌کند و به زمان صرف‌شده برای قضاوت افزوده می‌شود.

پس از آنکه رضایت طرفین برای ورود به ارزیابی بی‌طرفانه محقق شد، درمورد ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا باید به سه نکته اساسی توجه کرد:

اول: انتخاب ارزیاب توانا و حاذق مورد توافق؛

دوم: توافق طرفین و ارزیاب برای چگونگی رسیدگی و اشراف بر حقایق و موقعیت‌ها و فاکتورها و مسائل مرتبط با پرونده متنازع‌فیه؛

سوم: توافق درمورد موضوع یا موضوعاتی که ارزیاب بی‌طرف باید درباره آن اظهار نظر کند.^۱

همان‌گونه که به‌طور معمول طرفین در داوری ابتدا به تنظیم قرارنامه داوری می‌پردازند، در ارزیابی بی‌طرفانه هم، طرفین و ارزیاب باید قرارنامه ارزیابی بی‌طرفانه را تنظیم و امضا کنند. حضور کسانی که صالح به ارجاع امر به ارزیابی بی‌طرفانه هستند و کسانی که احتمالاً باید یافته‌های ارزیاب بی‌طرف را عملی سازند، در جلسات مقدماتی یا رسیدگی مفید فایده فراوان خواهد بود. لازم نیست این موافقت‌نامه طولانی بین طرفین امضا شود و به صرف نگارش چند پاراگراف در یکی دو صفحه کفایت می‌کند.^۲ این توافق‌نامه کار ارزیاب بی‌طرف و هدف او را روشن می‌کند که به مسائل خارج از آن موضوع نپردازد، مگر اینکه برای تحذیر و هشدار به طرفین باشد که ممکن است ضرورت آن در اثنای ارزیابی قضایی بی‌طرفانه ثمره دعوا یا بعد از آن حادث شود. لازم است طرفین با ارزیاب همکاری کنند و تمام اسناد و مدارک و خواسته‌های موردنیاز یک ارزیاب علمی حقوقی بی‌طرفانه را در اختیار وی قرار دهند.

بنابراین، در قرارنامه ارزیابی بی‌طرفانه (بعد از اعلام رضایت طرفین برای ارجاع به ارزیابی بی‌طرفانه) سه توافق بین طرفین صورت می‌پذیرد:

توافق اول درمورد انتخاب فرد صالح متخصص به عنوان ارزیاب بی‌طرف است.

توافق دوم درمورد چگونگی فرایند بررسی موضوعات محل دعوا در فرایند ارزیابی بی‌طرفانه است.

توافق سوم توافق‌نامه مربوط به ارجاع موضوع متنازع‌فیه به ارزیاب است که ارزیاب بی‌طرف چه موضوعی را بررسی و درباره آن اظهارنظر کند. امکان دارد طرفین درخصوص الزام به پذیرش یا عدم پذیرش نظر «ارزیابی بی‌طرفانه» از قبل توافق کنند. البته، در هر مورد حق الزحمه ارزیاب بی‌طرف هم ممکن است در قرارنامه ارزیابی بی‌طرفانه معلوم و معین شود که براساس پروژه‌ای یا ساعت کار یا مبلغ مقطوع خواهد بود. توسل به شیوه ارزیابی بی‌طرفانه، در هر زمانی قبل از صدور رأی قطعی ممکن است. هرکدام از این سه توافق فوق به نوبه خود اهمیت دارند؛ اما مناسب است که اینجا صرفاً به انتخاب ارزیاب و ویژگی‌های او اکتفا شود:

۲.۱. گزینش ارزیاب بی‌طرف

ارزیاب بی‌طرف حقوقدان متبحری است که با بهره‌گیری از دانش و تجربه حقوقی خود، با بررسی سریع و دقیق خواسته دعوا و مستندات پرونده و با مراجعه به اصول و قواعد حقوقی، نتیجه و ثمره دعوا را در صورت رجوع به مراجع قضایی

¹ Ness, Op. Cit., P 7.

² Ibid.

(اعم از محاکم و داوری) پیش‌بینی می‌کند.^۱

شخصی می‌تواند نتیجه دعوا را، مانند آنچه در مراجع قضایی و دیوان‌های داوری اتفاق می‌افتد، پیش‌بینی کند و در ارزیابی خود بگنجاند که علم و تجربه کافی در این موضوعات داشته باشد. علم به موضوع نیز به‌تنهایی کافی نیست، بلکه تجربه و فن در این مواقع ضروری‌تر است. از این‌رو، انتخاب ارزیابی بی‌طرف یکی از مهم‌ترین تصمیماتی است که طرفین در مواقع مراجعه به این‌گونه فرایند ارزیابی باید به آن توجه کافی مبذول دارند. در مواردی هم که دادگاه امری را به «ارزیابی بی‌طرف» ارجاع می‌دهد، نیز بذل توجه به تخصص علمی و فنی ارزیاب ضرورت دارد. پس طبیعی است که انتخاب ارزیابی بی‌طرف که توانایی ارزیابی بی‌طرفانه دارد و متخصص در موضوع مطروحه و مناسب برای آن کار است، امری بسیار حیاتی باشد. ارزیابی بی‌طرف باید با توافق و تراضی طرفین یا نمایندگان آنها انتخاب شود و شخصی باشد که طرفین به توانایی، بی‌طرفی و صداقت رفتار او اطمینان دارند.^۲

نویسندگان حقوقی به‌طور عموم بر این باورند که ارزیابی بی‌طرف هم باید همان خصلت و ویژگی‌های داور اختصاصی مناسب طرفین را داشته و در همان راستا باشد.^۳ او با درک موضوع باید بتواند به‌صورت علمی، منصفانه و بی‌طرفانه موضوع را تجزیه و تحلیل مناسب علمی حقوقی کند و ارزیابی خود را انجام دهد؛ به‌نحوی که هر شخص متعارف عادی هم‌سنگ او هم همین برداشت را از موضوع می‌داشته و همین‌گونه ارزیابی می‌کرده است. در مواقعی که اشخاص با زبان‌های مختلف در ارزیابی بی‌طرفانه شرکت دارند، می‌توان از مترجم استفاده کرد؛ اما این موضوع مانند مواردی نیست که ارزیابی بی‌طرف شخصاً تسلط بر زبان‌های مورد نیاز دارد و خود مستقیماً موضوع دعوا و مسائل آن را ارزیابی می‌کند.

۲.۲. ویژگی‌های ارزیابی بی‌طرف

ارزیابی قضایی باید قبل از هر چیز بی‌طرف باشد. بی‌طرفی لازم است، اما کافی نیست. تأکید بر این نکته ضرورت دارد که ارزیابی بی‌طرف باید عالم و آگاه به مسائل قضایی و علم و فن حقوق و موضوعات مطروحه بوده، در آن متخصص و صاحب‌نظر باشد.^۴ از آن بالاتر، ارزیابی بی‌طرف باید در دعوا به‌صورت قاطع اظهارنظر کند.^۵ اما و اگر و چون و چرا و شاید و باید در این‌گونه ارزیابی‌های بی‌طرفانه جایی ندارد. رعایت حساب احتمالات و اموری از این‌گونه از خصلت‌ها و ویژگی‌های میانجی‌گری است که با حساب احتمالات سروکار دارد. اینکه ممکن است در حالات مختلف چنین و چنان شود، طرفین را در میانجی‌گری راضی می‌کند تا در پرونده خود کمتر ریسک کنند و مصالحه را بپذیرند.

ارزیابی بی‌طرف در زمان ارزیابی قضایی، علمی و فنی بی‌طرفانه خود باید به‌دقت دعاوی را استماع کند و پاسخ‌های طرف مقابل را بشنود. باوجوداین، او صرف‌نظر از مواضع طرفین و مطالبات آنها، باید موضع قانون را بیان کند؛ به‌نحوی که اگر پرونده به دیوان داوری یا مراجع قضایی ارجاع شود، رأی داور یا حکم قاضی، به احتمال بسیار قوی و با کمترین شبهه، مطابق با نظر ارزیابی بی‌طرفانه وی باشد. اشراف به قانون، موقعیت، موضوع پرونده، رویه‌های قضایی، زمان و مکان که طرفین و ارزیاب در آن قرار دارند، مطالبی‌اند که ارزیابی بی‌طرف نمی‌تواند با سادگی از آنها عدول کند یا از کنار آنها بگذرد.

¹ United States district court northern district of California, May 2018, edition alternative dispute resolution procedures handbook, p 6.

² Brazil, Op. Cit., P 46.

³ Ibid, P 12.

⁴ Ibid, P 46.

⁵ Ness, Op. Cit., P 10.

تا آنجا که به بی‌طرفی ارزیابی قضایی مذکور مطرح می‌شود، وی باید تعهدات و ارتباطات گذشته خود را با طرفین و وکلای آنها افشا کند؛ اعلام عدم منافع و عدم تضاد منافع کافی نیست. ارزیاب باید کاملاً مستقل و بی‌طرف باشد. تمام روابط مالی و حقوقی و تعهداتی که ارزیاب بی‌طرف با یک یا دو طرف داشته یا دارد، باید افشا شود. اما ضرورتاً آن خدمات یا روابط دلیل قطعی رد صلاحیت شخص ارزیاب بی‌طرف نخواهد بود.^۱ چه بسا یک ارزیاب، که به هر دو طرف خدماتی می‌دهد و حقوق و تعهداتی نسبت به هر دو طرف دارد، به عنوان فرد مستقل و بی‌طرف که طرفین به توانایی ادراری و تحلیلی وی ایمان راسخ دارند، پذیرفته شود. به احتمال قوی او می‌تواند بهتر از دیگران ثمره دعوا را بی‌طرفانه ارزیابی و پیش‌بینی کند.

ممکن است در یک پرونده به جای دو طرف، اطراف مختلفی وجود داشته که ذی‌نفع باشند. ارزیاب بی‌طرف باید منافع آنها و حقوق و تکالیفی را که در این رابطه دارند، نیز مد نظر قرار دهد و حداقل، طرفینی را که برای ارزیابی قضایی بی‌طرفانه به وی مراجعه کرده‌اند در این راستا ارشاد کند. گاهی همه طرف‌ها برای ارزیابی قضایی بی‌طرفانه ثمره دعوا مراجعه می‌کنند که تکلیف ارزیاب بی‌طرف به وضوح روشن است؛ یعنی او باید منافع قانونی همه آنها را در ارزیابی بی‌طرفانه مد نظر قرار دهد. این امر می‌تواند در روابط آتی در ارزیابی طلب و بدهی‌های سایرین نیز مؤثر واقع شود. بنابراین، با رعایت این امور، همه افراد دست‌اندرکار و درگیر با احتمال بیشتری به ارزیابی قضایی بی‌طرفانه ثمره دعوا تن می‌دهند.

عنوان شد که ارزیاب بی‌طرف باید بهترین استدلال‌ها با بیان حقایق را انجام دهد تا حقوق افراد غایب نیز مورد توجه قرار گیرد. هرچند این امر مشکل است، ارزیاب بی‌طرف باید در این اثنا نیز به واقعیت‌های مربوطه توجه کند و جوانب امر را بسنجد و ارزیابی دقیق و مفیدی انجام دهد. برای مثال، در حقوق ساخت‌وساز عمومی، برخی از تکالیف صرف‌نظر از مالک قبلی کارگاه، به عهده خود مالکان فعلی کارگاه قرار می‌گیرد که نمی‌توان آن را نادیده گرفت. بنابراین، ارزیاب بی‌طرف نمی‌تواند تمام حقوق پیمانکار را مشخص کند و جمع آنها را اعلام کند، بدون اینکه به کسانی که در پروژه کار کرده‌اند یا از پیمانکار طلبکارند، توجهی کند. همچنین او نمی‌تواند حقوق عمومی و مالیات‌ها را نادیده بگیرد یا سهم محیط زیست یا شهرداری را ملحوظ نظر قرار ندهد.

۳. انواع ارزیابی‌های بی‌طرفانه

همان‌گونه که از گفته‌های قبلی به دست می‌آید، ممکن است برای ارزیابی قضایی بی‌طرفانه دو طرف مراجعه‌کننده یا حتی اشخاص مختلف که اطراف یک یا چند دعوا حقوقی هستند و پرونده واحدی دارند، به ارزیاب بی‌طرف برای ارزیابی قضایی بی‌طرفانه ثمره دعوا مراجعه کنند. از این‌رو، بررسی شکل‌های مختلف ارزیابی مفید فایده به نظر می‌رسد.

۳.۱. ارزیابی بی‌طرفانه به درخواست یک طرف و یا طرفین

رد پای از اخذ نظر وکلای قبل از طرح دعوی حقوقی در کامن‌لو دیده می‌شود. در ایران چنین مطلبی طرح نشده است. اما در بین وکلای ایران نیز مرسوم است وفق مقررات، در بدو ورود و قبل از اینکه وکالتی از موکل پذیرفته شود، درصد احتمال موفقیت به موکل گوشزد می‌شود. اگر موکلی بداند که درصد احتمال موفقیت وی در دادگاه یا داوری بسیار ناچیز است، وارد دعوا نمی‌شود یا با طرف مصالحه می‌کند و در برخی موارد نیز از حقوق خود گذشت خواهد کرد. علاوه بر این، ارزیابی بی‌طرفانه به وکلا در شرایطی که در متقاعد کردن موکلان درمورد واقعیت و ضعف پرونده خود با مشکل روبرو

^۱. Ibid.

هستند، نیز کمک می‌کند.^۱ در مواردی که دو طرف یا چند طرف در فرایند ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا شرکت می‌کنند، همگی در ثمره دعوا ذی‌نفع‌اند. باین‌حال، یک طرف دعوا برای ارزیابی پرونده خود، بدون حضور یا مراجعه دیگری، بی‌نیاز از ارزیابی قضایی بی‌طرفانه ثمره دعوا نیست.

انسان‌های آینده‌نگر و تجار باتجربه قبل از اینکه وارد دعوایی شوند، همه جوانب و هزینه‌های آن را در نظر می‌گیرند و بررسی می‌کنند و فراتر از همه آنها به ارزیاب بی‌طرف متوسل می‌شوند تا با ارزیابی قضایی بی‌طرفانه خود ثمره دعوا را پیش‌بینی کنند. آنها پس از این پیش‌بینی، مبادرت به طرح دعوا یا از تعقیب آن اجتناب می‌کنند. این نوع برخورد با هزینه و سود هماهنگی بیشتری دارد و شبیه پیشگیری‌ای است که در محل دیگری راجع به آن به تفصیل نوشته شده است.

هرگاه یک طرف اختلاف، از طریق وکیل و مشاوران حقوقی خود به این نوع ارزیابی‌ها مبادرت می‌ورزد، درواقع تمایل دارد چشم‌انداز موقعیت و موفقیت خود را برآورد کند که آیا تخصیص منابع مالی به پرونده مطروحه اقتصادی است یا پول پاک صرف پول کثیف کردن به شمار می‌آید. هرچند یک طرف این ارزیابی را انجام می‌دهد و ممکن است آن را با طرف مقابل خود به اشتراک گذارد، این امر مانند موردی نیست که هر دو طرف به ارزیاب بی‌طرف مراجعه می‌کنند یا لاقلاً به اندازه آن اثر ندارد. هرگاه هر دو یا چند طرف در فرایند ارزیابی شرکت کنند، به‌طور طبیعی نادیده گرفتن ارزیابی مذکور نامطلوب و گاهی دشوار جلوه می‌کند.

۳.۲. ارزیابی بی‌طرفانه به درخواست دادگاه

در برخی موارد به موجب قانون برخی کشورها، امکان دارد دادگاه پرونده را به درخواست طرفین یا به موجب قانون به ارزیاب بی‌طرف ارجاع دهد. طرفین، دادگاه‌ها، سازمان‌های ارزیابی بی‌طرفانه و حتی سازمان‌های دولتی ممکن است این‌گونه ارجاعات را داشته باشند.

نخستین ارجاع اجباری پرونده از دادگاه به ارزیابی بی‌طرفانه مربوط به پرونده لومکس علیه لومکس^۲ است. دادگاه با استناد به بند ۱ ماده ۳ قانون CPR انگلستان که مدیریت پرونده را از اختیارات دادگاه می‌داند، این پرونده را که مربوط به یک دعوای مالی خانوادگی بود، به ارزیابی بی‌طرفانه ارجاع داد. در پرونده هالسی علیه میلتن^۳ دادگاه این‌گونه استدلال کرده بود که نمی‌توان طرفین را از حق دادرسی در دادگاه محروم کرد و طرفین را به روش‌های جایگزین حل‌وفصل اختلاف ارجاع داد. همین رأی تا مدت‌ها مانع ارجاع پرونده توسط دادگاه به روش‌های جایگزین حل‌وفصل اختلاف بوده است.^۴

از این دیدگاه هم ارزیابی بی‌طرفانه به انواع و اقسام مختلف تقسیم می‌شود که تبیین آنها، به‌ویژه برای برنامه‌ریزی در تسریع در رسیدگی و جلوگیری از اطاله پرونده‌ها، نگارش کتاب و مقاله دیگری را می‌طلبد.^۵

^۱ Peckham et al. "Early Neutral Evaluation: An Experiment to Expedite Dispute Resolution", Op. Cit., P 176.

^۲ Lomax v Lomax [2019] EWCA Civ. 1467.

^۳ Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ. 576.

^۴ <https://mjdarcy.co.uk/the-case-for-judicial-early-neutral-evaluation/>

^۵ For further studies see:

- Baker, William J. "Mandating Early Neutral Evaluations: Efficient or Excessive?" *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, Volume 22, Issue 2, 2022, PP 581-607.
- Ahmed, Masood and Fatma Arslan. "Compelling Parties to Judicial Early Neutral Evaluation but a Missed Opportunity for Mediation", *Civil Justice Quarterly*, University of Leicester: Sweet and Maxwell, 2019. [Lomax v Lomax]

۳.۳. تبلور انواع مختلف ارزیابی اولیه بی طرفانه

نسبت به اینکه ارزیابی بی طرفانه چگونه در جامعه حقوقی مطرح شود، نموده‌های مختلف دارد و بالطبع انواع آن نیز متفاوت خواهد بود.

انواع مختلف ارزیابی قضایی بی طرفانه ثمره دعوا، اعم از اینکه توسط یک طرف، دو طرف و چند طرف^۱ به ارزیابی بی طرفانه ارجاع شده باشد (یا حتی توسط دادگاه با توجه به مقررات قانونی آنها ارجاع شده باشد)، ممکن است به شکل‌های زیر متبلور شوند و ظهور پیدا کنند که برای اختصار صرفاً به عناوین آنها اشاره می‌شود:

- داوری آزمایشی، این داوری در واقع یک ارزیابی قضایی بی طرفانه است که طرفین دعوا بدون اینکه به نتیجه داوری پایبند باشند، آن را برگزار می‌کنند تا موقعیت حقوقی خود را ارزیابی نمایند.

- پرسش و پاسخ به استدلال‌های احتمالی طرف یا طرف‌های مقابل و ثمره‌یابی دعوا هر کدام از آنها، در این روش ارزیابی با حساب احتمالات صورت می‌پذیرد.

ارزیابی بعضی از وکلا یا قضات بازنشسته برای پیش‌بینی احتمالی نظرات هیئت منصفه در مواردی که هیئت منصفه در مقصر دانستن شخص یا اشخاص مؤثر واقع می‌شوند.

- ارزیابی بی طرفانه کارشناس‌های فنی دیگر که مؤثر در نظر حقوقی ارزیابی بی طرفانه می‌باشند.

- ارزیابی بی طرفانه ادعاهایی که ممکن است در اثنای رسیدگی در دادگاه بدوی، تجدیدنظر یا استیناف و فرجام‌خواهی مرجع قضایی یا حتی در داوری مطرح شوند.^۲

- ارزیابی بی طرفانه‌ای که ممکن است در روند یک دادگاه آزمایشی با قضات واقعی صورت پذیرد.

تبلور تمامی موارد فوق در ارزیابی‌های بی طرفانه متصور است؛ اما آنچه مهم است، آگاه شدن طرفین به این مطلب است که اگر به دادگاه یا داوری مراجعه شود، ثمره دعوا چه خواهد بود.

۴. نکات کلیدی مطرح در ارزیابی بی طرفانه

تاکنون به عوامل مختلفی از جمله رعایت قوانین و مقررات حاکم، توجه به عوامل دخیل در حق، ملاحظه اسناد و مدارک و ضمایم و استماع شهادت شهود و عنداللزوم اخذ نظر کارشناس برای اقناع وجدانی شخص ارزیاب بی طرف اشاره شد. اکنون لازم است سایر عواملی که در ارزیابی بی طرفانه به نحوی از انحا مطرح‌اند، بر شمرده و مختصراً تبیین شوند.

قبل از هر چیز، تأکید بر این نکته ضروری است که ارزیاب بی طرف هم مثل دادرس دادگاه یا داور در دیوان‌های داوری براساس قانون حاکم، نظر خود را اعلام می‌کند. بنابراین، مهم‌ترین نکته رعایت قانون حاکم بر روابط طرفین است که تعیین‌کننده حقوق و تکالیف آنهاست. ارزیاب بی طرف هم مانند سایر رسیدگی‌کنندگان به پرونده‌ها نمی‌تواند در خلأ تصمیم بگیرد، بلکه ملزم به ملاحظه و اعلام نظر قانون حاکم است.

حجم خواسته و مقادیر اموال مطرح‌شده در پرونده‌ها امر دیگری است که ارزیاب نمی‌تواند از آن غافل شود. در پرونده‌ها با مبالغ کوچک ارزیاب بی طرف، با توجه به قانون حاکم قابل اجرا، حقایق ساده را بیان می‌کند و ثمره دعوا را مختصراً در نظریه ارزیابی بی طرفانه خود توضیح می‌دهد. اما در پرونده‌های با مبالغ کلان، در اکثر اختلافات، ارزیاب بی طرف به عمق قانون حاکم نفوذ کرده و از رسیدگی‌های ماده فراتر رفته و برای ارائه یک نظر ارزیابی بی طرفانه قوی، ضرورت طرح دعوا

^۱ ارجاع به ارزیابی بی طرفانه مطابق قواعد سنگاپور در ماده ۲ این مقررات مورد اشاره قرار گرفته است.

^۲ Lavi, Dafna, "Towards a New Paradigm for Understanding Early Neutral Evaluation (ENE) and its Adoption by the Israeli Legal System", *Hebrew Conflict Resolution eJournal*, June 25, 2015, p 421

در جلسه‌ی مقدماتی و جلسه‌ی رسیدگی و جلسات استماع شهادت شهود و جلسات پاسخ به ادعای طرف مقابل را ایجاد می‌کند که تمام این موارد باید تنظیم و تدوین و با سرعت هرچه تمام‌تر انجام و در ارزیابی بی‌طرفانه منظور و نگارش شود.

نکته‌ی دیگر محدودیت اختیارات ارزیابی بی‌طرف است به آنچه به وی ارجاع شده است. گاهی فقط یک یا چند موضوع خاص است که محل اختلاف طرفین بوده و از عوامل عمده در عدم توافق طرفین شمارش می‌رود. هر ارزیابی بی‌طرف باید صرفاً خود را به همان موضوعات ارجاعی محدود کند. البته ارزیابی بی‌طرف ممکن است از نظر کارشناسان خبره بهره‌بردار. اقدام به محدود کردن موضوع ارزیابی، صرفه‌جویی در وقت و هزینه است. باوجود این، نباید ارزیابی را از کل پروژه و عوامل دخیل در آن بی‌اطلاع گذاشت، زیرا بی‌اطلاعی ارزیابی بی‌طرف از جوانب دیگر امر ممکن است در ارزیابی او اثر منفی بگذارد. به همین دلیل هم هست که اکثر ارزیابی‌های بی‌طرفانه فراتر از ارائه اسناد و مدارک و خلاصه‌های مکتوب و کوتاه می‌رود و رسیدگی همه‌جانبه و تشکیل جلسات متعدد همراه با کارشناسی و یا استماع شهادت شهود را می‌طلبد. این است که گاهی گفته می‌شود ارزیابی نباید به خلاصه‌هایی که وکیل یکی از طرفین در اختیار وی قرار می‌دهد، اکتفا کند و بی‌توجه به سایر عوامل مؤثر در پرونده، نقشه‌ها، مشخصات، پیوست‌ها و نمودارها تصمیم بگیرد. ارزیابی بی‌طرف برای رفع این مشکل، باید مطالب و نظریات و تحلیل‌های حقوقی وکیل مقابل را نیز استماع کند تا در نظر ارزیابی خود به راه خطا نرود.

اینجا باید به ماهیت غیرقابل الزام‌آور بودن ارزیابی بی‌طرفانه ثمره‌ی دعوا هم توجه کرد. هرچند ارزیابی انجام‌شده الزام‌آور نیست،^۱ در تصمیم‌گیری طرفین برای صلح و سازش مؤثر خواهد بود.

عنوان شده است که ارزیابی بی‌طرفانه بدو به صورت شفاهی و سپس در نهایت به صورت یک سند مکتوب جلوه می‌کند که می‌تواند موجز یا مفصل باشد. نوشتن ارزیابی بی‌طرفانه ثمره‌ی دعوا به این علت است که باعث کاهش سوء تفاهم‌های نادرست گردد. ارزیابی بی‌طرفانه برای مدیران شرکت‌ها یا مسئولان امور مالی آنها ارسال می‌شود. چنانچه ارزیابی بی‌طرفانه مکتوب و دقیق نباشد، ممکن است با سوء تفاهمی که از آن حاصل می‌شود، مانع از توافق طرفین در حل و فصل اختلافات گردد.

باید توجه داشت که چنانچه طرفین به توافق نرسند، ارائه‌ی ارزیابی بی‌طرفانه به مرجع بعدی، اعم از دیوان دوری یا مراجع قضایی، جایز نیست^۲ و این نکته معمولاً در موافقت‌نامه ارزیابی بی‌طرفانه درج می‌شود. ارزیابان نیز اجازه ندارند محتوای جلسه‌ی ارزیابی را در اختیار دیگری گذاشته یا با دادگاه به اشتراک بگذارند یا نظر ماهیتی یا رویه‌ای ارائه کنند.^۳ همچنین ارزیاب موظف به رعایت محرمانگی طی فرایند ارزیابی و بعد از آن است.^۴

در بسیاری از موارد، ارزیابی بی‌طرفانه می‌تواند با توافق طرفین، برای مصالحه و تسویه حساب سایر اشخاص ذی‌نفع، مورد استفاده قرار گیرد. اگر درخواست‌کننده ارزیابی بی‌طرفانه فقط یک طرف باشد، ارائه‌ی آن بدون اطلاع دیگران مانعی ندارد. هرگاه دو یا چند طرف درخواست‌کننده برای ارزیابی بی‌طرفانه باشند، طبعاً این ارزیابی در حقوق طرفین مؤثر است و ارائه‌ی آن فقط با توافق همگی آنها امکان دارد، هرچند ممکن است ثالث‌هایی به آن اعتراض داشته باشند.

^۱ Brazil, Op. Cit, P 11.

^۲ Ashmus, Keith A., "Early Neutral Evaluation", *Ohio Law*, 6, 1992, PP 16- 17.

^۳ Sher, Malcolm. "Neutral Evaluation - An effective ADR Process", 2016. Available at: <https://mediate.com/neutral-evaluation-an-effective-adr-process/>

^۴ Ibid, See also: Brazil, Op. Cit., P 12.

حق الزحمه ارزیابی بی‌طرف و هزینه‌های مربوط، معمولاً به صورت مساوی به عهده طرفین است و اگر یک طرف تقاضا کرده باشد، فقط به عهده اوست و اگر چند طرف تقاضا کرده باشند، به نسبت به عهده تمامی آنها خواهد بود.

۵. نحوه رسیدگی در ارزیابی‌های بی‌طرفانه

در پرونده‌های مرتبط با پروژه‌های کلان، معمولاً جلسه مقدماتی، جلسه رسیدگی به ادعاهای خواهان اصلی و خواهان متقابل و جلسه پاسخگویی به ادعاهای مطروح تشکیل می‌شود. طرفین در جلسه مقدماتی راجع به قرارنامه ارزیابی بی‌طرفانه تصمیم می‌گیرند و در جلسات دیگر با تخصیص مدت مساوی به طرح و ارائه دعوا و دفاع می‌پردازند. به هر طرف دعوا، وقت مناسب متعارف داده می‌شود که ادعاها و پاسخ‌های خود را مطرح کنند. ممکن است جلسه برای پاسخگویی به سؤالات ارزیابی بی‌طرف نیز تشکیل شود.

در رسیدگی‌ها رعایت نکاتی چند لازم است. در زمان ارائه یک طرف، طرف دیگر نباید ورود، و اعتراض کند یا پاسخ دهد. ارزیابی بی‌طرف می‌تواند پرسش‌هایی را مطرح کند و پاسخ دریافت دارد، ولی این مدت جزء زمان ارائه یا دفاع طرف که ارزیابی بی‌طرف سخنش را قطع کرده است، به حساب نمی‌آید. تمامی طرف‌ها حق حضور در جلسات رسیدگی را دارند و هیچ جلسه خصوصی تشکیل نمی‌شود. هریک از طرفین می‌توانند در وقت اختصاصی خود، به هر طریقه‌ای که بخواهند از وقت خود استفاده کنند؛ به واقعیات و به ارائه مطالب توسط افراد دست‌اندرکار بپردازند یا زمان تخصیصی به خود را به تشریح مسائل حقوقی سپری کنند. اگر یک طرف وقت خود را اختصاص به استماع سخنان شهود داد و دیگری به تجزیه و تحلیل حقوقی پرونده پرداخت، اعتراض به رویه انتخابی آنها جایز نیست.

در مواقعی که ترجمه لازم است، وقت اختصاص داده شده برای ترجمه، جزء وقت هریک از طرفین که از مترجم استفاده می‌کنند، محسوب نمی‌شود. هرکدام از طرفین می‌توانند از فیلم، ویدیو- پاورپوینت و وسائل علمی در تبیین مسائل برای ارزیابی بی‌طرف استفاده کنند. این مطالب هم باید در مورد طرح ادعا و دفاع و هم در مورد پاسخ به ادعاها و دفاعیات طرف دیگر رعایت شود. استفاده از کارشناسان و مشاوران و وکلا منع قانونی ندارد،^۱ بلکه به شدت توصیه می‌شود؛ چون ممکن است طرفین شخصاً نتوانند نکات حقوقی پرونده خود را به زبان حقوقی و ساده برای ارزیابی بیان کنند.^۲

برای سرعت در ارزیابی بی‌طرفانه این جلسات باید در اولین فرصت و در عرض یکی دو روز تشکیل شوند که می‌تواند به صورت حضوری یا آنلاین یا به صورت نیمه‌آنلاین یا صرفاً ویدئویی باشد. امکان دارد جلسات در اندک زمانی تجدید شوند یا مدت آنها با توافق طرفین تمدید شود.^۳

همه اقدامات فوق باید به نحوی باشد که هر دو طرف قانع شوند که فرصت لازم و عادلانه برای ارائه ادعاها و طرح دعوا یا دفاع و پاسخ به آنها را در اختیار داشته‌اند. گاهی طرفین توافق می‌کنند که در مورد تعداد صفحات تقدیمی به ارزیابی بی‌طرف یا زمان ارائه یا زمان مبادله لوایح محدودیت ایجاد کنند؛ اما نباید احساس کنند که این امر نسبت به آنان غیرمنصفانه بوده است. طرفین باید قانع شوند که هیچ نکته مهمی را برای اطلاع ارزیابی بی‌طرف ناگفته باقی نگذارده و از وقت کافی برای ارائه مطالب مشروح و مستندات فراوان بهره برده‌اند. اگر پرونده پیچیده و دارای مطالب زیاد و مستندات فراوان باشد، طرفین می‌توانند با ارزیابی بی‌طرف هماهنگی نمایند که یک فرایند ارزیابی بسیار دقیق از تبادل لوایح و

^۱ Levine, "Early Neutral Evaluation: A Follow-Up Report", Op. Cit., PP 236 -237.

^۲ Zakiyy, Norman and Kamal H. Hassan. "Integrating Early Neutral Evaluation into Mediation of Complex Civil Cases in Malaysia", Journal of Politics and Law, Volume 7, Issue 4, 2014, p12.

^۳ Ibid.

تشکیل جلسات و ارائه‌ها و طرح دعاوی و دفاعیات طراحی شود تا زودتر به نتیجه برسند و هزینه کمتری هم متحمل شوند. هرچه ارزیابی با زمان اندک و هزینه کمتر رخ دهد، برای طرفین مناسب‌تر خواهد بود.^۱

از آنجا که ارزیابی بی‌طرفانه در تصمیم طرفین برای صلح و سازش از اهمیت بالایی برخوردار است، باید درمورد طرح ادعا، دفاع، زمان دفاع، مدت دفاع، تبادل لوایح و حتی محدودیت یا عدم محدودیت تعداد صفحات لوایح دفاعی توافق شود. از همه مهم‌تر اینکه افراد باصلاحیت برای تصمیمات لازم از طرف خواهان یا خوانده (اصلی یا متقابل) در جلسات تصمیم‌گیری حضور داشته باشند تا در مواردی که به امور مالی یا مدیریتی مربوط می‌شود، بتوانند با سرعت بیشتری نسبت به عمل به «نظر ارزیابی بی‌طرفانه» یا نادیده گرفتن و بی‌توجهی به آن، اتخاذ تصمیم نمایند؛ هرچه ارزیابی‌ها یا یافته‌های ارزیابان با واقعیات خارجی هماهنگ باشند، یا مقدار استحقاق یک طرف یا طرفین یا طرف‌ها روشن تر باشد، سهولت بیشتری در پذیرش یا رد ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعا حاصل می‌شود.^۲

۶. اعلام نظر کتبی و شفاهی ارزیاب بی‌طرف

بعد از اینکه طرفین در جلسه مقدماتی و در جلسات رسیدگی که در ظرف مدت کوتاهی برگزار شده، مطالب را برای ارزیاب بی‌طرف توضیح دادند، ارزیاب با ملاحظه اسناد و استماع شهادت شهود و دیدن پاورپوینت‌ها فیلم‌های مربوطه و احتمالاً بازدید از سایت کار یا پروژه یا تولید، نظر شفاهی خود را به طرفین اعلام می‌دارد. تا زمانی که ارزیابی آماده نشده باشد، هیچ ارتباطی با ارزیاب بی‌طرف مجاز نیست.^۳

این نظر باید وفق قانون حاکم بوده و تمام جنبه‌های حقوقی در آن منظور شده باشد. در صورت عدم توافق خلاف، اعلام عقیده شفاهی ارزیاب حقوقی، برای طرفین الزام‌آور نیست، ولی معمولاً این اعلام براساس حقایق عینی و مستقل و بی‌طرفانه و با تجزیه و تحلیل دلایل و مستندات ارائه‌شده در زمان ارزیابی صورت می‌پذیرد. هدف از بیان شفاهی نظر ارزیاب بی‌طرف این است که یک پایه و مبنای عینی برای مذاکرات آتی به طرفین بدهد. در این نظر شفاهی، ارزیاب بی‌طرف می‌تواند طرفین را ارشاد کند که چگونه آنان می‌توانند دعاوی خود را حل‌وفصل کنند. یعنی او در این رابطه، ایده‌هایی به طرفین می‌دهد که چگونه می‌توانند با مذاکره به صلح و سازش برسند. در این نظر شفاهی ارزیابی، نکات حقوقی نیز تشریح می‌شود؛ به‌نحوی که طرفین در موقعیتی قرار بگیرند که ریسک‌های مرتبط با نظر نهایی را برآورد کنند. این برآورد ریسک به طرفین یک مبنای واقعی می‌دهد که چگونه مذاکرات خود را، برای حصول به یک نتیجه مطلوب، ادامه دهند. در این خصوص، پس از دادن نظرهای شفاهی، ارزیاب بی‌طرف ترتیب جلسه نهایی تشکیل می‌دهد تا مطالب نوشته‌شده توسط ارزیاب بی‌طرف، به‌صورت رودررو یا از طریق فضای مجازی صوتی یا تصویری ظرف چند روز محدود، و دیدگاه‌های حل‌وفصل مختلف دیگر هم بررسی شود و احتمالاً ترتیب جلسه استماع دیگری نیز داده شود.

چنانچه طرفین به توافق رسیدند که دعاوی خود را براساس نظر ارزیاب بی‌طرف حل‌وفصل کنند، ارزیاب بی‌طرف باید دقت کند که آن نظر را در قالب حقوقی که مقبول قانون حاکم بر دعا است قرار دهد تا مشکلی در آینده ایجاد نشود. پس از این اقدام، ارزیاب بی‌طرف مبادرت به نگارش نهایی ارزیابی بی‌طرفانه خود می‌کند.

اگر طرفین به توافق نرسیدند، ارزیاب بی‌طرف باید تمام اسناد تحصیل‌شده را تا مدت زمان قانونی مرور زمان آن دعاوی

^۱ Ibid.

^۲ Anderson, Op. Cit.

^۳ Brazil, Wayne D. "The Merits of Early Neutral Evaluation", 2012. Available at: <https://www.jamsadr.com/blog/2012/the-merits-of-early-neutral-evaluation>

محفوظ نگه دارد تا در صورت نیاز و مطابق قانون و مقررات یا قواعد حاکم برای حل‌وفصل اختلاف طرفین در شیوه‌های دیگر جایگزین استفاده شود. در صورت تمایل بر امحای مطالب تحصیل‌شده اسناد قبل از مضي مدت قانونی و اعلام عدم نیاز صاحبان کپی‌های اسناد، امکان امحای آنها توسط ارزیاب وجود دارد.^۱ هرگاه لازم باشد که گزارشی به دادگاه ارائه شود، فقط وقوع این ارزیابی توسط ارزیاب بی‌طرف به دادگاه منعکس می‌شود؛ ولی جزئیات و مطالب مربوط به ارزیابی به دادگاه داده نخواهد شد، مگر اینکه طرفین نسبت به این اقدام اعلام رضایت کرده باشند.

اگر طرفین به توافق نرسیدند، باز هم یک‌طرف می‌تواند از ارزیاب بی‌طرف استدعا کند تا عقیده خود را همراه با حقایق پرونده و موضوعات حقوقی مطروحه در آن به صورت مکتوب نگارش کند. گزارش ارزیاب فقط محدود به خلاصه‌ای از جریان رسیدگی یا واقعیات پرونده و موضوعات حقوقی خواهد بود که در جلسات مطرح شده و در زمان ارزیابی در اختیار وی بوده است.

۷. سامان‌دهی ارزیابی بی‌طرفانه ثمره‌دعا با سایر روش‌های جایگزین

امکان دارد ارزیابی بی‌طرفانه مستقیماً در فرایند یک میانجی‌گری جای داده شود. به این امر «میانجی-ارزیابی»^۲ گفته می‌شود.^۳ یعنی هرگاه میانجی‌گری به بن‌بست برسد و تلاش میانجی برای صلح و سازش بین طرفین به ثمر نرسد، به میانجی یا به ثالث دیگری اجازه داده شود که به ارزیابی قضایی بی‌طرفانه ثمره‌دعا پرداخته و به طرفین هشدار دهد که در صورت عدم توافق، ثمره احتمالی دعا مانند نظر ارزیاب بی‌طرف خواهد بود. بعد از این دیگر میانجی در نقش ارزیاب بی‌طرف وارد می‌شود،^۴ شهادت شهود را استماع می‌کند، اسناد و مدارک را مطالعه و تجزیه و تحلیل کرده، به سایر امور می‌پردازد که هر ارزیاب بی‌طرف در ارزیابی خود به آن متوسل می‌شود.

گاهی ارزیابی که هیئت منصفه در آن دخالت دارند، به صورت هیئت سه‌نفره ارزیابی‌های بی‌طرف برگزار و انجام می‌شود. روش «میانجی-ارزیابی» هم مثل «میانجی-داوری» است. بعد از آنکه میانجی در میانجی‌گری خود برای صلح و سازش طرفین موفقیتی حاصل نکرد، او به درخواست فعلی یا قبلی طرفین در نقش یک ارزیاب بی‌طرف ظاهر شده و ارزیابی بی‌طرفانه قضایی و علمی-فنی خود را نسبت به موضوع مربوط انجام خواهد داد.^۵

۸. مشکلات ناشی از ارزیابی بی‌طرفانه اولیه ثمره‌دعا

انتقادات کمی نسبت به روش ارزیابی بی‌طرفانه وجود دارد و بیشتر انتقادات همان است که به روش‌های جایگزین حل‌وفصل اختلافات وارد شده است. برخی از منتقدان روش‌های جایگزین حل‌وفصل اختلافات را «عدالت مخفی برای

^۱ ماده ۱۰ بند ۶ قواعد ارزیابی بی‌طرفانه سنگاپور.

^۲ Mediation-Evaluation: a process developed by Ken Gibbs a JAMS mediator in Los Angeles (Ness, Andrew D., "Neutral Evaluation: Another Tool in the ADR Toolbox", P 10).

^۳ Ibid.

^۴ یکی از مشکلات ارزیابی بی‌طرفانه توسط میانجی‌گر این است که میانجی‌گر ممکن است اطلاعات محرمانه‌ای را از یک یا هر دو طرف به دست آورده باشد که این اطلاعات عموماً در جلسه دادرسی (محاکم/داوری یا ارزیابی) به اشتراک گذاشته نمی‌شوند. این امر ممکن است به نفع یا به ضرر یک طرف باشد؛ زیرا ارزیاب نمی‌تواند اطلاعات مؤثری را که قبلاً به عنوان میانجی به دست آورده است، نادیده بگیرد.

^۵ Brazil, Wayne D., "Early Neutral Evaluation or Mediation-When Might ENE Delivery More Value." *Dispute Resolution Magazine*. Vol. 14, 2007, p 10.

افراد معدود ممتاز^۱ نامیده‌اند. در ارزیابی بی‌طرفانه بدون اینکه محاکمه‌ای صورت پذیرد، با صرف هزینه و به‌صورت محرمانه^۲ رسیدگی انجام می‌شود و با تدابیر بعدی از پیامدهای رأی دادگاه یا داوری برای طرف ناقض حق جلوگیری می‌شود.

ممکن است وکلای یک طرف باتجربه‌تر باشند و فهم بهتری از قوانین و مستندات و حقایق ارائه‌شده در جلسه ارزیابی بی‌طرفانه به دست آورند که سبب ایجاد رویکرد جدیدی در پرونده می‌شود. ارزیاب ممکن است نظریه یا راه قانونی کلیدی برای تحقیق واقعی ارائه دهد که عمیقاً مسیر پرونده را تغییر می‌دهد. آیا این رفتار تغییردهنده نتیجه باید تشویق شود؟ یا اینکه ارزیاب باید از ارائه داوطلبانه نظریه‌های جدید و متفاوت، هرچقدر هم که قانع‌کننده باشد، خودداری کند؟ علی‌رغم آنچه مطرح شد، به‌طور کلی، مشکلات چندان عمده‌ای در ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا حادث نمی‌شود و عیب چندان در آن مشاهده نمی‌شود. گاهی ممکن است برآورد نیازها از طریق مراجعه به مراجع قضایی سریع‌تر باشد؛ در دسترس نبودن ارزیاب بی‌طرف هم مشکل‌ساز می‌شود یا تشکیل نشدن به‌موقع جلسات هم روند ارزیابی بی‌طرفانه را کندتر می‌کند. خوشبختانه، هیچ‌کدام از این سه مشکل ذاتی ارزیابی بی‌طرفانه نیستند.

اینجا پاسخ به برخی معایبی که به ارزیابی بی‌طرفانه نسبت داده شده است، خالی از وجه نیست: واقعیت این است که تعداد کمی از قضات می‌توانند زمان لازم را برای یک جلسه ارزیابی اختصاص دهند. علاوه بر این، حتی اگر می‌توانستند، باعث تردید در بی‌طرفی قاضی در رسیدگی‌های بعدی می‌شود. علی‌رغم اینکه استفاده از وکلا به‌جای قضات برای ارزیابی پرونده‌ها مورد انتقاد قرار گرفته است، اما استفاده از وکلایی که دارای تخصص موضوعی‌اند، به‌خوبی جواب داده است.

اگرچه ورود به ارزیابی بی‌طرفانه مستلزم صرف زمان، تلاش و هزینه است، همین امر سبب می‌شود تا طرفین خیلی زودتر از حد معمول به حقایق و محاسن پرونده خود اشراف پیدا کنند و همین امر سبب حل سریع و کارآمد پرونده‌ها می‌شود. دقیقاً به دلیل مداخله زودهنگام است که ارزیاب (و طرفین) می‌توانند ابزارهای کارآمدی برای ساده کردن دوره قضاوت ابداع کنند.

نتیجه‌گیری

روش ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا، روش قضایی، علمی و فنی است که دقیقاً پیش‌بینی می‌کند رأی دادگاه یا دیوان داوری براساس قانون حاکم بر پرونده چگونه خواهد بود تا طرفین براساس آن به رفع اختلاف خود مبادرت ورزند. هرچند، ارزیابی بی‌طرفانه الزام‌آور نیست و ممکن است با توافق قبلی یا بعدی طرفین الزام‌آور تلقی گردد، قدرت قانع‌کننده به اندازه کافی دارد که طرفین را به‌سوی سازش و مصالحه‌ای کارساز هدایت کند که هم کارایی قضایی داشته و هم با دکتترین هزینه - منفعت و کارآمدی اقتصادی و اجتماعی هماهنگی داشته باشد. هنگامی که یک‌طرف بر حق قانونی خود و حق طرف مقابل اشراف داشته باشد، تحمل هزینه‌های سنگین و دوندگی در دادگاه‌ها یا دیوان‌های داوری مغایر با اصل هزینه - منفعت است و توصیه نمی‌شود. روش ارزیابی بی‌طرفانه ثمره دعوا بسیار منعطف و کارساز است. این روش باعث صرفه‌جویی، مانع هزینه‌های گزاف و به‌ویژه مانع به‌هم خوردن روابط حسنه تجاری می‌شود که می‌تواند منافع زیادی برای طرفین به ارمغان آورد.

^۱ <https://corporate.findlaw.com/intellectual-property/judician-strategies-for-resolving-ip-cases-without-trial-early.html>. Last visited on June 2022.

^۲ Brazil, Op. Cit., P 13.

کاربرد ارزیابی بی طرفانه در پرونده‌ها و دعاوی مالکیت آفرینش‌های فکری که پیچیده است و نیاز به افراد متخصص مسلط به قواعد و مقررات داخلی و بین‌المللی دارد، بسیار محسوس‌تر است. ویژگی‌های خاص این مالکیت‌ها، به‌ویژه فرامرزی بودن آنها، درگیری صلاحیت نظام‌های حقوقی مختلف، فنی و پیچیدگی آنها، باعث می‌شود که ضرورت ارجاع به ارزیاب بی طرف، بیش از سایر موارد ملموس گردد.

همان‌گونه که ارجاع به ارزیابی بی طرفانه، اعم از اینکه توسط طرفین باشد یا دادگاه یا نهادهای مشابه، باعث تسریع در رسیدگی می‌شود، بار این‌گونه رسیدگی‌ها را از دوش دادگاه‌ها و بعضاً دیوان‌های داوری برمی‌دارد و موجب جلوگیری از اطاله دادرسی می‌شود. امید است در تحقیق دیگری اثر روش ارزیابی بی طرفانه در تحقق سرمایه‌های اجتماعی بررسی و به‌عنوان روش جایگزین حل و فصل اختلافات مرسوم به جامعه حقوقی و قوه قضائیه تقدیم شود.

References

Books

1. Brazil, Wayne D. *Early Neutral Evaluation*, USA: American Bar Association, 2012.
2. Peckham, Robert F. et al. *ADR and the Courts: A Manual for Judges and Lawyers*, Butterworth-Heinemann, 1987.

Articles

3. Ahmed, Masood and Fatma Arslan. "Compelling Parties to Judicial Early Neutral Evaluation but a Missed Opportunity for Mediation", *Civil Justice Quarterly*, University of Leicester: Sweet and Maxwell, 2019.
4. Anderson, Dorcas Q. "What Conciliation can Learn from Early Neutral Evaluation", Singapore Management University, 2017.
5. Ashmus, Keith A. "Early Neutral Evaluation", *Ohio Law*, 6, 1992.
6. Baker, William J. "Mandating Early Neutral Evaluations: Efficient or Excessive?" *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*, Volume 22, Issue 2, 2022, PP 581-607.
7. Brazil, Wayne D. "Early Neutral Evaluation or Mediation-When Might ENE Delivery More Value", *Dispute Resolution Magazine*, Volume 14, 2007.
8. Brazil, Wayne D. "The Merits of Early Neutral Evaluation", 2012. Available at: <https://www.jamsadr.com/blog/2012/the-merits-of-early-neutral-evaluation>
9. Kumar, Mehak and Abhinav Gupta. "Early Neutral Evaluation: A Case for Incorporation as an Alternative Dispute Resolution Mechanism in India", *NUJS Journal on Dispute Resolution*, 2021.
10. Lavi, Dafna. "Towards a new Paradigm for understanding Early Neutral Evaluation (ENE) and its adoption by the Israeli Legal System", *Hebrew Conflict Resolution eJournal*, June 25, 2015.
11. Levine, David I. "Early Neutral Evaluation: A Follow-Up Report", 70 *Judicature* 236, 1987.
12. Levine, David I. "Early Neutral Evaluation: The Second Phase", *Journal of Dispute Resolution*, Issue 4, 1989.
13. Lucy V. Katz. "Compulsory Alternative Dispute Resolution and Voluntarism: Two-Headed Monster or Two Heads of the Same Coin?", *Journal of Dispute Resolution*, Issue 1, 1993.
14. Ness, Andrew D. "Neutral Evaluation: Another Tool in the ADR Toolbox", *The Construction Lawyer*, Volume 40, Issue 4, 2020.
15. Peckham et al. "Early Neutral Evaluation: An Experiment to Expedite Dispute Resolution". In: *ADR and the Courts*, Butterworth-Heinemann, Volume 69, Issue 5, 1987, PP 165-182.
16. Sher, Malcolm. "Neutral Evaluation - An effective ADR Process", 2016. Available at: <https://mediate.com/neutral-evaluation-an-effective-adr-process/>

17. Thompson, Roderick and Michael Sacksteder. "Judicial Strategies to resolving Intellectual Property Cases without Trial: Early Neutral Evaluation", *The Journal of World Intellectual Property*, Volume 1, Issue 4, 1998, PP 643-655.
18. Zakiyy, Norman and Kamal H. Hassan. "Integrating Early Neutral Evaluation into Mediation of Complex Civil Cases in Malaysia", *Journal of Politics and Law*, Volume 7, Issue 4, 2014.

Rules and Regulations

19. Administrative Appeal Tribunal, Australia: Neutral Evaluation Process Model.
20. London Maritime Arbitration Association Early Neutral Evaluation – Guidance Note.
21. Mediation-Evaluation: a process developed by Ken Gibbs a JAMS mediator in Los Angeles (Neutral Evaluation: another tool in the ADR toolbox).
22. New Vienna Mediation Rules, 2016 ('Draft NE Guidelines').
23. Rule 3.1 of the Civil Procedure Rules 1998 ("the CPR"), UK.
24. The Singapore Mediation Centre, Neutral Evaluation Rules, Version 2.
25. United States District Court (USDC) Northern California ADR Local Rules (session 5), Effective May 1, 2018.
26. United States district court northern district of California May 2018 edition, Alternative dispute resolution procedures handbook.
27. United States district court western district of Michigan, early neutral evaluation program description.

Cases

28. Halsey v Milton Keynes General NHS Trust [2004] EWCA Civ. 576.
29. Lomax v Lomax [2019] EWCA Civ. 1467.

Websites

30. <http://www.statecourts.gov.sg>
31. <https://corporate.findlaw.com/intellectual-property/judicial-strategies-for-resolving-ip-cases-without-trial-early.html>. Last visited June 2022/
32. <https://mjdarcy.co.uk/the-case-for-judicial-early-neutral-evaluation/>

*This page is intentionally
left blank.*